

Elke omgeving stelt zijn eigen eisen

ABELE REITSMA

Nieuwbouw laat zich niet 'zomaar' bestempelen als goed of slecht. Bij die beoordeling hangt veel af van de omgeving en de functie van het gebouw. Dat wordt al snel duidelijk tijdens een tocht door de provincie Groningen met ir P.W. Havik, directeur van Welstandszorg Groningen.

Havik: 'Deze villa aan de voormalige Drift te Haren is een goede eigentijdse aanvulling in deze laan met villa's uit verschillende perioden in deze eeuw. Deze laan was oorspronkelijk een zandpad met veel 19de eeuwse boerenhuizen, waarvan er nog enkele staan. In de loop van deze eeuw is het oude pad ontwikkeld tot een bredere laan met villa's op diepe percelen. Er is dus een nieuwe structuur over heen gelegd. Er is nu een lichte overheersing van villa's uit de jaren dertig. Het zijn woningen, die als volume in zich zelf gekeerd zijn.'

De afwisselende route biedt een fraaie doorsnede van de provincie. We zien nieuwbouw in een kwetsbare omgeving, bijvoorbeeld het fraaie landschap van de esdorpen op de Hondsrug of het beschermde stadsgezicht van Appingedam, en nieuwbouw in een omgeving die veel meer kan verdragen, zoals in Hoogezand, waar een bonte variatie aan bouwwerken staat langs een gedempt kanaal. Het is jammer dat juist die omgeving zich niet of nauwelijks op een foto laat vastleggen voor een artikel.

Havik: 'Aandacht voor details is heel belangrijk. Nieuw metselwerk kan een gebouw een totaal ander karakter geven. Als je vooraf tekeningen ziet, dan zit alles op z'n plek. Maar als het klaar is dan zie je: dit is het niet'.

Van deze gerestaureerde boerderij, een rijksmonument, heeft alleen het achterhuis nieuw metselwerk gekregen. Het voorhuis behield daardoor zijn originele uiterlijk.

Kapitaalkrchtig

Begin- en eindpunt van de route is de gemeente Haren. Hier wordt relatief veel geïnvesteerd in behoud en herstel van historische panden. 'Een gemeente als Haren kan het zich veroorloven om toch wat vasthoudender te zijn.' De gemeente durft eisen te stellen, zelfs als een pand niet beschermd is via plaatsing op een monumentenlijst. 'Dit kan omdat er voor zo'n plaats belangstelling is van mensen die kapitaalkrchtig genoeg zijn om juist zo'n karakteristiek pand te willen

bewonen.' Als we langs zo'n fraai negentiende-eeuws huis komen, zegt Havik: 'een vergelijkbare villa elders in de provincie zou moeilijker te handhaven zijn omdat daar veel minder kapitaalkrchtige interesse voor is.'

Globaal bestemmingsplan

Het beschermde stadsgezicht van Appingedam is voor Havik de aanleiding om even uit te wijden over de beperkingen van een bestemmingsplan. 'Een bestemmingsplan legt de bouwvoorschriften soms te strikt vast, om alles meetbaar te kunnen maken. Neem bijvoorbeeld de regel dat de gevelhoogte tien procent mag afwijken van de aangegeven maat. De bedoeling is dat er een levendig beeld blijft bestaan door de variatie in gevelhoogtes ten opzichte van elkaar.' Maar zo werkt de regel in de praktijk niet altijd. 'Het kan dus gebeuren dat iemand wordt verplicht een verdieping aan te brengen terwijl de functie hiervoor ontbreekt.'

'Een globaal bestemmingsplan met een beschrijving in hoofdlijnen heeft dan voordelen ten opzichte van een gedetailleerd bestemmingsplan. Zo'n globaal plan kan goed worden aangevuld door een beeldkwaliteitsplan. De zaken die meetbaar zijn kun je dan in een bestemmingsplan regelen en de doelstellingen die niet meetbaar zijn kun je dan vastleggen in een beschrijving in hoofdlijnen en in een beeldkwaliteitsplan.'

Havik heeft als één van de uitvinders van het beeldkwaliteitsplan, een decennium geleden, nu eer van zijn werk. Dankzij de nieuwe Woningwet

Nieuwbouw in boerderijmodel. Havik: 'Dit is geen spectaculaire nieuwbouw maar wel een aanvaardbare oplossing in het landschap. De gevelbeeindiging is wat grof. In nieuwbouwwijken wil zo'n vijf procent van de mensen hun woning in het 'ideaalmodel' van een boerderij. Helaas ontbreekt daarbij vaak de aandacht voor het detail, zoals bijvoorbeeld tot uiting komt in de vensters.'

Schuren bij boerderij in Noordlaren.

Havik: 'De houten gevels moeten nog wat donkerder worden gemaakt maar het is een zeer aanvaardbare toevoeging van schuren bij een historische boerderij'. Het complex ligt op een markant punt vlak bij de dorpskern, op de grens van twee landschappen: de Hondsrug en het veengebied. De schuren grenzen aan een weiland.

en de vernieuwde bouwverordeningen willen steeds meer gemeenten gebruik maken van dit beleidsinstrument. Dan te bedenken dat het eerste ontwerp voor de nieuwe Woningwet het welstandstoezicht nauwelijks een rol meer toekende.

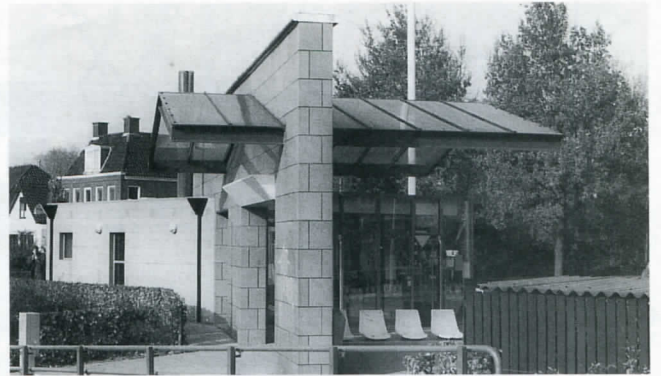
Omgeving

Op alle plekken waar we stoppen om een pand te bekijken, legt Havik uit hoe de situatie historisch gegroeid is, welke functie het gebouw heeft en welke motieven een rol hebben gespeeld bij de realisatie van het bouwplan. Tegen die achtergrond is mooi niet altijd mooi en lelijk niet altijd lelijk. Wat in de ene situatie alleszins aanvaardbaar is, kan in een andere omgeving niet voldoen aan 'redelijke eisen van welstand'. Het is dus geen loze kreet, dat elke welstandsbeoordeling volgens de Woningwet moet letten op 'het uiterlijk en de plaatsing van een bouwwerk, zowel op zichzelf als in verband met de omgeving of de te verwachten ontwikkeling daarvan'.

Welstandszorg en monumentenzorg kunnen elkaar dus goed aanvullen. De welstandsarchitect laat de historisch gegroeide omgeving altijd meetellen, ook al is er geen sprake van een beschermd gezicht en al is er geen beschermd monument in de buurt. En welstandszorg kan er op letten dat ook vandaag nog vernieuwende gebouwde creaties worden toegevoegd aan ons culturele erfgoed. Havik is dan ook niet beducht voor gedurfde oplossingen. 'We moeten onze omgeving ook kunnen verrijken met een eigentijdse bijdrage', zegt hij.

Mislukking

Een 'insider' als Havik kan soms milder oordelen over een mislukking dan een buitenstaander. Zo zien we onderweg een fraaie, eenvoudige woning uit de jaren dertig met invloeden van de Amsterdamse school. Het

Het NS-station in Hoogezand. Havik: 'Dit station heeft op een verdienstelijke manier iets extra's gekregen. Het is een goede, eigentijdse opvolger van een gesloopt historisch station. De nieuwbouw is gebaseerd op een eenvoudig programma met weinig functies. De schuin geplaatste grote muur zorgt ervoor, dat het station ook betekenis heeft voor het aangrenzende park. Door de schuine plaatsing is de muur ook vanuit de trein op afstand herkenbaar'. Havik kan zich goed herinneren, dat de plannen van NS om het oude station te slopen op veel verzet stuitten.

pand is met weinig respect hiervoor verbouwd tot bank. Maar volgens het oorspronkelijke plan zou de gevel volledig verdwenen zijn achter geprofileerde metalen platen. Dat dit niet gebeurd is, danken we aan het welstandstoezicht.

Beleid

Havik 'investeert' met zijn welstandsorganisatie veel tijd en moeite in het contact met opdrachtgevers en architecten. Als hij een probleem signaleert, gaat hij in gesprek met de betrokkenen. Zo slaagt hij er in de mensen begrip bij te brengen voor de inzichten van welstandszorg. 'De mensen willen wel. Veel mensen zijn overtuigd van hun eigen goede bedoelingen bij bouw of verbouw van hun pand. Ze zijn verbaasd als blijkt dat hun plan afwijkt van de verwachtingen van deskundigen. Dat ik er voor heb doorgeleerd wil nog niet zeggen dat anderen dat direct moeten oppikken.' Je moet niet uitgaan van de onwil van de opdrachtgever, maar van een toevallig tekort aan kennis, is zijn ervaring. 'Bouwen is tenslotte een vak. Je moet dus een gesprek aangaan en oplossingsgerichte adviezen geven. We werken dus heel pragmatisch.' Krijgt hij als adviseur alle medewerking van gemeentebesturen? Dat blijkt over het algemeen heel goed te gaan. De oorzaak: 'we zorgen dat de gemeente niet het probleem op haar bordje krijgt, maar een oplossing.' Havik signaleert een 'kentering in het denken over kwaliteit'. Een gemeentebestuur dat voorheen alles op z'n beloop liet ten gunste van het economisch belang, is nu aan het brainstormen over kwaliteit van de gebouwde omgeving. Weliswaar is dit nieuwe beleid nog niet overal in het stadium van uitvoering, maar toch.

Abele Reitsma is technisch adviseur van de PC Heemschut Gelderland en vaste medewerker van het tijdschrift.

Postkantoor te Siddeburen. Havik: 'Dit postkantoor is eveneens een origineel, eigentijds voorbeeld van nieuwbouw in een omgeving met wisselende bebouwing. Deze vormgeving geeft een goede vertaling van een standaardprogramma, dat eigenlijk niet veel voorstelt'. Het postkantoor staat in een rustig straatje in het dorp in de nabijheid van uiteenlopende gebouwen met woon- en bedrijfsfuncties, gekenmerkt door zadeldaken en lage platte daken.

Meubelzaak in Appingedam. Havik: 'Het nieuwbouwplan voor deze meubelzaak is ingrijpend gewijzigd. De eigenaar is nu heel tevreden, hoewel hij aanvankelijk een heel ander uiterlijk voor ogen had, dat niet paste in de binnenstad. De gelede gevel past nu in het ritme van drie zelfstandige bouwkavels. Ondanks de terugwijkende winkelpui op de begane grond ligt de gevel visueel goed in de historische rooilijn'. Dit project bewijst dat een welstandsarchitect in goed overleg veel kan bereiken, zelfs als de meedenkende opdrachtgever onder grote tijdsdruk staat omdat hij zijn zaak zo snel mogelijk wil openen.